

مجله مطالعات کتابداری و علم اطلاعات
دانشگاه شهید چمران اهواز، پاییز و زمستان ۱۳۹۱
شماره پیاپی ۱۰، صص: ۴۰-۱۹
تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۰۳/۱۶
تاریخ بررسی مقاله: ۱۳۹۱/۰۴/۱۲
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۱/۰۶/۲۰

مطالعه میزان رعایت روش‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی - پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی در سال ۱۳۸۸

زهرا اباذری^۱

مرضیه آصفی داریانی^۲

چکیده:

هدف: مطالعه میزان رعایت روش‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی - پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی در سال ۱۳۸۸ است.
روش پژوهش: پژوهش حاضر به روش پیمایشی توصیفی انجام شد. تعداد جامعه آماری ۹۶ عنوان مجله معادل ۳۵۴ مقاله انتخاب شد. روش گردآوری اطلاعات نیز سیاهه واری می‌باشد. روش آماری مورد استفاده آمار توصیفی و آمار استنباطی می‌باشد.
یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که اکثریت مقالات با ۴۵/۲ درصد توسط یک نویسنده نوشته شده بودند و اکثریت مقالات مورد بررسی از شیوه استناددهی APA، ۱۷/۵ درصد مجلات از شیوه استناددهی MLA، ۴/۵ درصد از شیوه استناددهی ونکوور و ۴ درصد از شیوه استناددهی شیکاگو استفاده نموده بودند. برای آزمون این فرضیه از آزمون ناپارامتری کروسکال وایس استفاده شد. یافته‌های تحلیلی پژوهش نشان می‌دهد که چون سطح معناداری آزمون ۰/۰۰ از سطح آزمون $\alpha=۰/۰۵$ کوچکتر است لذا فرض صفر مبنی بر یکسان بودن میزان رعایت شیوه‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مورد استفاده مجلات حوزه علوم انسانی با اطمینان بالای ۹۵ درصد رد می‌شود و در نتیجه فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه تفاوت معناداری در میزان رعایت شیوه‌های استناددهی وجود دارد، تأیید می‌شود.
نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که در مجلات حوزه علوم انسانی و مقالات بررسی شده روش استناددهی APA بیشترین میزان استفاده را دارد در حالیکه روش استناددهی ونکوور بیش از سایر روش‌های استناددهی رعایت می‌شود. همچنین ناشرین بخش خصوصی شاخص‌های استناددهی را نسبت به ناشرین دولتی بهتر رعایت می‌کنند.
کلیدواژه‌ها: استناد، بین‌المللی، منابع و مآخذ، مقالات، مجلات علمی پژوهشی، علوم انسانی.

۱. دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال
z_abazari@iau-tnb.ac.ir
۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

مقدمه

انجام هر فعالیت علمی نیازمند آگاهی از فعالیتهای مرتبط پیشین است. به عبارت دیگر تعمق در آثار دیگران و استفاده از اندیشه‌های پویا و ارتباط آنها با قلمرو فکری خود به گونه‌ای که جنبه‌های مختلف آن را بهتر و دقیق‌تر تحلیل کنیم و از این طریق نسبت به میراث فکری خود غنی‌تر ببانیدیشیم، از جمله وظایفی است که هر محقق باید به انجام آن اهتمام ورزد. بر این اساس است که کارهای آینده بر پایه آنچه در گذشته انجام شده، بنا می‌شود و کارهای گذشته به مدد کارهای جدید کامل یا دست کم پالایش می‌شوند. به بیانی دیگر، ریشه‌های نظری هر پژوهش تازه در سرزمین پژوهش‌های مرتبط گذشته جان گرفته‌اند (داورپناه، ۱۳۸۴).

استناد یکی از عناصر شاخص نگارش‌های علمی است و نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات دارد. در حقیقت، اصل اسناد یکی از اصول اساسی تألیف و پژوهش به شمار می‌رود و اثری می‌تواند با اقبال جامعه علمی روبرو شود که در رعایت این اصل در آن دقت و اهتمام لازم صورت گرفته، به نحوی که مطالب استناد شده استوار، گویا، و صریح باشد. صاحب‌نظران در این زمینه که تدوین هر اثر علمی بر پایه آثار پیشین صورت می‌گیرد اتفاق نظر دارند و تصریح این نکته را که مطالب ارائه شده در نگارش‌ها بر چه اندیشه‌ها و دستاوردهایی مبتنی بوده است، لازمه پیروی از موازین اخلاق علمی می‌دانند. از سوی دیگر، مستندات هر نوشته علمی معیاری برای محک زدن درجه اعتبار و اصالت نکات ارائه شده در آن نوشته محسوب می‌شود. این واقعیت نیز که در دهه‌های اخیر مطالعات استنادی به منظور بررسی روابط موجود میان مدارک استناد کننده و مدارک استناد شونده که امروزه از آن به عنوان تحلیل استنادی یاد می‌شود رواج چشمگیری داشته است، بر اهمیت نقش استناد تأکید می‌گذارد (حقیقی، ۱۳۸۱). «گارفیلد» نیز در مقاله خود چنین می‌نویسد: «نقل قول از نویسندگان دیگر و استناد دادن، امروزه نه تنها کاری حقیر نیست، بلکه بسیار عالمانه است» (گارفیلد، ۱۳۷۶).

عامل مهم دیگری که ارائه مستندات را ضروری می‌سازد واقعیت خطاپذیری حافظه آدمی است. با توجه به این واقعیت، مطالب یک نوشته علمی را نمی‌توان صرفاً به اتکای حافظه بیان کرد. این امر که باید آن را ناشی از ضعف‌ها و محدودیت‌های قوای ذهنی برشمرد و نیز لزوم

اثبات مستدل مطالب ارائه شده ایجاب می‌کند که مستندات مطالب به روشنی ارائه گردد تا بدین ترتیب، با احراز اطمینان از درستی آنها، اعتبار و وثاقت هر نوشته تضمین گردد و نتایج حاصل از آن قابل اعتماد باشد (حقیقی، ۱۳۸۱).

«گارفیلد» می‌گوید: «هر چند در دستنامه انجمن زبانهای مدرن و دستنامه‌های دیگر سبکها توضیحات دقیق بسیاری در مورد «چگونگی» استناد کردن وجود دارد، اما دستورالعمل روشنی برای این که «چه موقع» به متنی استناد کنیم، دیده نمی‌شود. بیشتر نشریه‌ها دستورالعملهای لازم را برای مؤلفان تهیه کرده‌اند، اما در مورد زمان استناد کردن توضیحی نداده‌اند و هیچ دستورالعمل قاطعی در این مورد وجود ندارد». او ۱۵ دلیل را برای استناد کردن ذکر کرده است و پیشنهاد می‌کند دانشمندان و مؤلفان نوشته‌های خود را بررسی کنند و ببینند که آیا این ۱۵ دلیل را در نوشته‌های خود در نظر داشته‌اند (گارفیلد، ۱۳۷۶).

در یک جمع‌بندی کلی، نتیجه‌ای که از بررسی متون حاصل می‌شود این است که امروزه پژوهشگران برای اینکه نتایج پژوهش‌های خود را سریع و به روز در اختیار دیگران قرار دهند، آنها را به صورت مقاله در نشریات چاپ می‌کنند. به همین دلیل، نشریات در پاسخگویی به نیازهای محققان جایگاه خاصی دارند. ارزش مجلات، هم در زمان انتشار و هم پس از گذشت زمان، انکارناپذیر است. این پژوهش بینشی روشن نسبت به وضعیت دستورالعمل‌های استناد در مجلات مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ارائه می‌دهد و نمایی از وضعیت میزان رعایت شیوه‌های استناددهی بین‌المللی در این مجلات را به نمایش می‌گذارد. لذا نتایج این پژوهش می‌تواند هم در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آتی کمیسیون بررسی مجلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و هم در اصلاح نظام داوری و ویراستاری مجلات به‌ویژه مجلات حوزه علوم انسانی یا رشته‌های خاص، مفید فایده باشد.

بیان مسأله

استناد به مآخذ در آثار علمی در پژوهش‌های علوم انسانی تنها نتیجه نبود و رواج نیافتن روش‌های علمی استاندارد است. بنابراین استاندارد علمی هم باید به وجود بیاید و هم باید رواج پیدا کند؛ استاندارد که قبول و رواج عام یابد و مورد اجماع اهل فن و نهادها و سازمان‌های علمی قرار گیرد (فرهانی منفرد، ۱۳۸۶).

همچنین فهرست منابع مورد استناد در آثار علمی و تحقیقی، بویژه مقالات مجلات علمی، در فرآیند مجموعه سازی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. یکی از ضابطه‌های مهم انتخاب مجلات علمی بررسی مواردی است که به مقالات آن نشریه استناد شده است. چون مجلات علمی معمولاً از نظر کیفیت و محتوا وضع کمابیش ثابتی دارند، مطالعه موارد استناد را می‌توان راه مطمئنی برای سنجش اعتبار هر مجله در طول زمان دانست (سینایی، ۱۳۷۶). از سوی دیگر فهرست منابع مورد استناد در آثار علمی و پژوهشی معتبر، به‌ویژه مقالات مجلات علمی، خود می‌تواند مرجع مناسبی جهت انتخاب منابع اطلاعاتی برای کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی باشد. از همین رو، می‌توان گفت که رعایت اصل صحت، دقت و وضوح در تنظیم و ارائه منابع مورد استناد در هر اثر، علاوه بر هموارکردن مسیر مطالعات تحلیل استنادی و بالا بردن ضریب اطمینان نتایج حاصل از این مطالعات می‌تواند بر فرآیند مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی نیز تأثیر مثبت بگذارد (شاه‌بداغی، ۱۳۸۲).

ضرورت توجه به وحدت، هماهنگی، و نظام‌مند کردن منابع و مواد مختلف اطلاعاتی و پذیرش، تدوین، و به‌سازی استانداردهای بین‌المللی در عصر کنونی از اهمیت زیادی برخوردار است. اکنون با توجه به پیشرفت شایانی که در حوزه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در صحنه بین‌المللی به وجود آمده و جهان را به یکدیگر نزدیک کرده است و شبکه‌های اطلاع‌رسانی مانند اینترنت به صورت تار عنکبوت تمام دنیا را فرا گرفته، پیوستن به نظام واحد جهانی و شبکه‌های بین‌المللی اطلاع‌رسانی به روزآمد بودن اطلاعات علمی و فنی و تحقیقاتی کمک زیادی می‌کند (مرادی، ۱۳۸۰). پیروی از استاندارد واحد در امر انتشار مجله‌ها، علاوه بر افزایش جذابیت مجله برای خواننده، باعث تسهیل نمایه‌سازی، سهولت تأسیس بانک‌های اطلاعات علمی کامپیوتری و در نتیجه اشاعه سریع‌تر اطلاعات می‌گردد (گیلوری، ۱۳۷۴).. از آنجاکه هدف رسیدن به زبان مشترک میان نشریه به عنوان ارائه دهنده و کنترل‌کننده شیوه استناد به کاررفته در اثر؛ مولف یا محقق به عنوان مسئول انعکاس صحیح و دقیق منابع مورد استناد در اثر در چارچوب شیوه استناد ارائه شده در نشریه؛ و خوانندگان به عنوان مخاطبانی که صرف‌نظر از محدودیت‌های زمانی، مکانی، و گاه زبانی قصد شناسایی منابع مورد استناد در اثر را دارند تعریف شده است؛ وجود سلاقی و الگوهای متفاوت مجلات در هر حوزه علمی

خاص در تدوین دستورالعمل‌های استناد و وجود سیاست‌های ویراستاری گاه نامتجانس آنها در گزینش، و نیز توصیه شیوه‌های استناد شناخته شده در راهنمای نگارش آنها می‌تواند در مسیر رسیدن به این زبان مشترک وقفه ایجاد کند (شاهبداغی، ۱۳۸۲).

تاکنون تلاش‌های ارزشمندی در ایران برای آموزش صحیح استفاده از منابع و ارجاع به آنان، انجام گرفته است. اما مسأله اینجا است که هر نویسنده بنا به سلیقه خود و بسته به اینکه چه شیوه‌نامه‌ای را ملاک قرار داده یا اینکه از کدام مکتب، شیوه تحقیق و پژوهش را آموخته، شیوه‌های مرجع نویسی ویژه‌ای را در پژوهش خود به کار برده است. امروزه اغلب محافل دانشگاهی معتبر و انتشارات صاحب‌نام جهانی، ضرورت یکسان‌سازی رفرنس‌نویسی و ارجاع را به درستی فهمیده‌اند و کوشش‌های گرانسنگی در این زمینه انجام داده‌اند (رحمانی زاده دهکردی، ۱۳۸۴) و بطور کلی یکی از مهم‌ترین عوامل در نوشته‌های علمی، متقن و موثق بودن اطلاعات ارائه شده در آنها است. متون علمی با سندیت داشتن مطالب آنها اعتبار می‌یابند. نشان دادن این سندیت از طریق درج استناد و ارجاع دقیق به آنها طی متن است. مراجع مورد استناد در انتشارات علمی نشان‌دهنده منابع و خاستگاه اندیشه‌های گنجانده شده در آن آثار هستند. پژوهش حاضر نیز به مطالعه میزان رعایت روش‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی - پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی در سال ۱۳۸۸ می‌پردازد و نتایج آن می‌تواند بر برنامه‌ریزی‌های آتی کمیسیون بررسی مجلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کشور در اعطای درجه اعتبار علمی به مجلات، و نیز بر چارچوب سیاست داوری و ویراستاری مجلات علمی تأثیرگذار باشد.

اهداف پژوهش

هدف کلی: تعیین وضعیت روش‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی - پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی در سال ۱۳۸۸.

اهداف فرعی

۱. تعیین درصد مجلات علمی - پژوهشی رعایت‌کننده روش‌های استناددهی بین‌المللی

نسبت به سایر مجلات

۲. تعیین پرستفاده‌ترین روش استناددهی بین‌المللی در امر انتشار مجلات فارسی حوزه علوم انسانی
۳. تعیین میزان تطابق منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی- پژوهشی با روش APA^۱
۴. تعیین میزان تطابق منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی- پژوهشی با روش ونکوور^۲
۵. تعیین میزان تطابق منابع و مآخذ مقالات مجلات با روش شیکاگو^۳
۶. تعیین میزان تطابق منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی- پژوهشی با روش MLA^۴
۷. تعیین میزان اشکالات شیوه‌های استناددهی در تنظیم منابع و مآخذ در مقاله.

سؤالات پژوهش

- در راستای رسیدن به اهداف فوق پژوهش حاضر در نظر دارد تا به سؤالات زیر پاسخ دهد:
۱. چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی- پژوهشی حوزه علوم انسانی مطابق با روش APA وجود دارد؟
 ۲. چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی- پژوهشی حوزه علوم انسانی مطابق با روش ونکوور وجود دارد؟
 ۳. چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی- پژوهشی حوزه علوم انسانی مطابق با روش شیکاگو وجود دارد؟
 ۴. چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی- پژوهشی حوزه علوم انسانی مطابق با روش MLA وجود دارد؟
 ۵. کدام روش استناددهی بین‌المللی بیشتر از سایر روش‌ها از سوی مجلات علمی- پژوهشی رعایت می‌شود؟
 ۶. کدام گروه از ناشرین مجلات بیشتر روش‌های استناددهی بین‌المللی را رعایت می‌کنند؟

1 . APA Style
 2 . Vancouver Style
 3 . Chicago Style
 4 . MLA Style

۷. کدام گروه‌های موضوعی از مجلات علمی- پژوهشی سال ۱۳۸۸ بیشتر روش‌های استناددهی بین‌المللی را رعایت می‌کنند؟
۸. چه میزان از روش‌های استناددهی بین‌المللی در تدوین منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی- پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی رعایت شده است؟

فرضیه پژوهش

میزان رعایت روش‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی- پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی با یکدیگر دارای تفاوت معنادار هستند.

تعاریف عملیاتی و اجزاء مسأله

مجلات علمی- پژوهشی فارسی: در این پژوهش منظور از مجلات کلیه مجلات علمی- پژوهشی فارسی در حوزه علوم انسانی که تا قبل از پایان سال ۱۳۸۷ موفق به کسب رتبه علمی- پژوهشی از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری شده و در لیست دی ماه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری آمده است و یک نسخه از آنان به چاپ رسیده است، می‌باشد.

روش‌های استناددهی بین‌المللی: روش‌ها یا شیوه‌های استناد، رویکردهای استاندارد برای استناد به منابعی هستند که مؤلف یا محقق از آنها نقل کرده، چکیده‌ای از مطالب آنرا بیان داشته یا برداشتی از مطالب مندرج در آن را دستمایه شکل‌دهی اثر خود قرار داده است. این شیوه‌های استناد ممکن است در مقیاس بین‌المللی، ملی، و رشته‌ای یا در چارچوب گروه‌های پژوهشی دانشگاه یا در راهنمای نگارش در نشریه علمی تدوین و ارائه شده باشند. این شیوه‌ها راه‌کارهایی را برای استناد به منابع در داخل متن و همین‌طور فهرست مآخذ ارائه می‌دهند (شاه‌بداغی، ۱۳۸۲).

در این پژوهش منظور از روش‌های استناددهی بین‌المللی کلیه روش‌های استناددهی می‌باشد که در حوزه علوم انسانی در سراسر مجامع علمی دنیا مرسوم و متداول می‌باشد و

عبارتند از: شیوه‌نامه شیکاگو، شیوه‌نامه ونکوور، شیوه‌نامه انجمن روانشناسی آمریکا^۱ (APA)، شیوه‌نامه انجمن زبان مدرن آمریکا^۲ (MLA).

پیشینه پژوهش

شاهبداغی (۱۳۸۲) در پژوهشی وضعیت استناد در مجلات مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و کمیسیون مجلات علوم پزشکی کشور در سال ۱۳۸۰ را مورد مطالعه قرار داده است. نتایج بیانگر این است که ۷۹ درصد از مجلات مورد بررسی یا پیروری از شیوه استناد شناخته شده‌ای را توصیه کرده‌اند یا در راهنمای نگارش خود حداقل یک قاعده در زمینه استناد در متن، ساختار مآخذ، با نظم منابع در فهرست مآخذ ارائه کرده‌اند. بررسی‌ها بیانگر این است که نزدیک به ۷۲ درصد دستورالعمل‌های استناد مجلات مبتنی بر شیوه‌های استناد معیار برون‌متنی هستند که ۶۷ درصد از این رقم متعلق به شیوه‌های معیار ان.ال.ام. و ونکوور است. شیوه‌های معیار ۲۸ درصد از دستورالعمل‌های استناد مجلات نیز، در گروه شیوه‌های معیار درون‌متنی قرار دارند که ۲۷/۵ درصد آن به شیوه‌های هاروارد و ای. پی. ای. تعلق دارد. میانگین میزان پیروی مقالات از دستورالعمل استناد مجلاتشان، در تمامی گروه‌های علمی، بیش از میانگین فرضی لیکرت است. بررسی نظام استناد مقالات مجلات فاقد دستورالعمل استناد بیانگر این است که شیوه‌های استناد معیار ۵۳ درصد از این مقالات، شیوه‌های استناد برون‌متنی است که ۲۷ درصد آن به شیوه معیار شیکاگو اختصاص دارد. شیوه معیار در نظام استناد ۴۴ درصد از مقالات نیز، شیوه‌های معیار درون‌متنی است که ۳۴ درصد آن مربوط به شیوه‌های ای. پی. ای. و هاروارد است. ۳ درصد از مقالات یا فاقد نظام استناد می‌باشند یا نظام استنادشان مطابق قواعد هیچ‌یک از شیوه‌های استناد معیار نیست. بررسی‌ها نشان داد که ۶۱ درصد از مجلات فاقد دستورالعمل استناد از سیاست ویراستاری همگونی در مواجهه با نظام‌های استناد مقالاتشان، برخوردار نیستند.

سفیدگر (۱۳۸۶) پژوهشی با عنوان بررسی شیوه‌های کتابنامه نویسی پایان‌نامه‌های دوره دکتری و کارشناسی ارشد، رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد با

1 . American Psychological Association style
2 . Modern Language Association Style

استانداردهای موجود انجام داده است. وی با استفاده از روش توصیفی فهرست منابع و مآخذ ۵۰ پایان‌نامه کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه فردوسی مشهد را با چهار دستورالعمل زیر مقایسه کرد:

۱. دستورالعمل حری

۲. شیوه‌نامه ترابیان

۳. شیوه‌نامه شیکاگو

۴. شیوه‌نامه APA

نتایج به دست آمده حاکی از این است که بیشترین میزان خطا در مقطع کارشناسی ارشد به میزان ۲۴۵۱ (۳۲/۷ درصد) خطا در استاندارد APA مشاهده شد و بیشترین میزان خطا در مقطع دکتری به میزان ۵۸۲ (۲۸/۶ درصد) خطا در مقایسه با استاندارد ترابیان وجود دارد. ارجاع مقاله مجلات در کارشناسی ارشد ۴۶۹۷ (۶۳/۶ درصد) خطا و در مقطع دکتری با ۹۲۴ (۴۲/۱ درصد) خطا بیشترین میزان خطا را داشته است. خطای تاریخ در مقطع کارشناسی ارشد در مقایسه با استاندارد APA به میزان ۱۶۵۰ (۴۰/۱ درصد) خطا و در مقطع دکتری، استاندارد ترابیان به میزان ۴۶۶ (۲۸/۱ درصد) خطا بیشترین میزان خطا را داشته است.

کوندی^۱ (۱۹۷۵) تعداد ۱۵۰ مجله برگزیده در سراسر جهان را با قانون از استانداردهای ایزو مقایسه کرد و میزان رعایت این قوانین را در سال‌های مذکور را مورد بررسی قرار داد. نتیجه پژوهش مشخص نمود که اولاً در مجله‌های مورد بررسی رعایت قوانین چون تعیین محدوده موضوعی و شماره دوره بسیار چشمگیر بوده و ثانیاً برخی از استانداردها مانند ذکر عبارت « نمایه ضمیمه این شماره است » بر روی جلد مجله‌هایی که نمایه یک دوره را دربردارند، علی‌رغم سادگی رعایت نشده‌اند.

شو^۲ و ساساکی^۳ (۱۹۸۰) به بررسی میزان رعایت استانداردهای ISO30 در ۱۲۰ عنوان مجله به زبان ژاپنی و انگلیسی پرداختند. این استانداردها مربوط به اطلاعات کتابشناختی مجله‌ها می‌باشد. نتایج حاصل از این پژوهش مشخص کرد که بسیاری از مجله‌های ژاپنی در زمینه موضوعی علوم اجتماعی و علوم انسانی موارد اطلاعاتی معدودی از اطلاعات

1 . Kovendi

2 . Shoe

3 . Sasaki

کتابشناختی را رعایت کرده‌اند. در حوزه موضوعی تکنولوژی، میزان رعایت استاندارد در مجله‌های انگلیسی زبان بیشتر از مجله‌های ژاپنی زبان بوده است. در یک جمع‌بندی کلی، نتیجه‌ای که از بررسی متون حاصل می‌شود این است که امروزه پژوهشگران برای اینکه نتایج پژوهش‌های خود را سریع و به‌روز در اختیار دیگران قرار دهند، آنها را به صورت مقاله در نشریات چاپ می‌کنند. به همین دلیل، نشریات در پاسخگویی به نیازهای محققان جایگاه خاصی دارند. ارزش مجلات هم در زمان انتشار و هم پس از گذشت زمان، انکارناپذیر است. در همین راستا، با توجه به مطالب ذکر شده از بین پژوهش‌های مورد بررسی، فقط پژوهش‌های شاهبداغی و سفیدگر با موضوع پژوهش قرابت موضوعی نزدیکی دارند که در جای خود با نتایج پژوهش حاضر مقایسه می‌شود.

روش پژوهش

در این پژوهش، از لحاظ دسته‌بندی تحقیقات بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها (طرح تحقیق)، می‌توان آن را پیمایشی - تحلیلی دانست، از طرف دیگر، از نظر دسته‌بندی تحقیقات بر حسب هدف، می‌توان یک تحقیق کاربردی محسوب کرد که هدف از آن مطالعه میزان رعایت روش‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی - پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی در سال ۱۳۸۸ می‌باشد. از لحاظ دسته‌بندی تحقیقات بر حسب زمان انجام می‌توان تحقیق حاضر را یک مطالعه مقطعی محسوب نمود که در آن تنها به بررسی مقالات سال ۱۳۸۸ می‌پردازد.

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه مقالات منتشره در مجلات علمی - پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی می‌باشد که در سال ۱۳۸۸ به چاپ درآمده باشند.

بر این اساس طبق بررسی‌های انجام شده و براساس فهرست مجلات دارای اعتبار علمی دی ۱۳۸۸ تعداد کل مجلات شاخه علوم انسانی شامل ۱۷۰ عنوان مجله علمی - پژوهشی و علمی - ترویجی می‌باشد که از این تعداد ۴۷ عنوان نشریه علمی - ترویجی بوده و ۶ عنوان نشریه با نام تکراری می‌باشد. ۳ عنوان نشریه نیز تاکنون چاپ نشده و فقط مجوز انتشار دارد. البته قابل ذکر است در این پژوهش مجلات منتشره به زبان فارسی و نیز مجلات دوزبانه‌ای که یکی از زبان‌های ارائه شده آن فارسی است، مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. و دیگر این که از

۱۱۴ عنوان نشریه ذکر شده، تعداد ۶ عنوان مجله به خاطر نداشتن شیوه استناددهی مشخص، ۲ عنوان نشریه بخاطر نداشتن منابع و مآخذ و ۱۰ عنوان نشریه به دلیل عدم چاپ در سال ۱۳۸۷ (جمعاً ۱۸ عنوان مجله) از جامعه آماری حذف شدند و در نهایت جامعه آماری شامل ۹۶ عنوان مجله شد.

در پژوهش حاضر با توجه به شرایط مسأله، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با تخصیص متناسب استفاده شد. بدین صورت که هر مجله به عنوان یک طبقه در نظر گرفته شد و به نسبت تعداد مقالات منتشره در هر نشریه، به صورت تصادفی نمونه مورد نیاز انتخاب شد که حداقل حجم نمونه لازم برابر ۳۵۲ نمونه انتخاب شد.

ابتدا فهرستی از شیوه‌های استناددهی بین‌المللی که در بین مجلات در ایران رواج دارند و بیشتر استفاده می‌شوند تهیه شد. با بررسی‌های انجام شده مشخص شد شیوه‌های استناددهی APA و MLA و شیکاگو و ونکوور از جمله رایج‌ترین شیوه‌ها در بین مجلات علمی-پژوهشی فارسی هستند. البته قابل توجه است که شیوه ونکوور برای مجلات پزشکی تهیه و تدوین شده ولی در حوزه نشریات علوم انسانی در ایران نیز طرفدارانی دارد.

بعد از آن فهرستی از اقلام موجود در هر شیوه و مواردی که در هر شیوه باید رعایت شود تهیه شد و اطلاعات موجود در هر شیوه در قالب چک لیست‌های جداگانه طرح‌ریزی شد. در این پژوهش، با توجه به هدف تحقیق، به غیر از چهار چک لیست تهیه شده برای بررسی شیوه استناددهی مقالات مجلات علمی-پژوهشی از یک چک لیست اولیه برای اطلاعات کلی مقالات مجلات نیز استفاده شد.

در چک لیست اولیه ابتدا به مقاله یک کد داده شد، سپس مشخصات کتابشناختی نظیر نام مجله، دوره انتشار، تاریخ انتشار، محل نشر، ناشر، گروه موضوعی، تعداد نویسندگان و جنسیت آنها، تعداد منابع و مآخذ به تفکیک فارسی و لاتین، ساختار منابع و مآخذ و نیز شیوه استناددهی در قالب پرسش‌های چند گزینه‌ای وارد شد. در مورد گروه‌بندی موضوعی مجلات نیز به منابع مختلفی رجوع شد تا اینکه گروه‌بندی موضوعی، سایت نورمگس کامل شده. سپس به منظور کسب اطلاع از وضعیت استناد در مجلات مورد پژوهش، با بهره‌گیری از روش مشاهده، ابتدا راهنمای نگارش کلیه مجلات لحاظ شده در جامعه پژوهش بررسی شد. البته لازم به توضیح است که برای تعیین شیوه استناددهی علاوه بر مراجعه به راهنمای نوشتن

مقالات مجلاتی که دارای راهنمای نوشتن مقالات بودند، مشاهده متن مقاله و بررسی ساختار منابع و مآخذ نیز انجام شد. سپس مجلاتی که پیروی از یک شیوه استناد را توصیه کرده بودند از مجلات بدون راهنما جدا شدند. بعد از ورود اطلاعات اولیه در چک لیست شماره ۱ مقالات بر حسب شیوه استناددهی تفکیک شده و سپس چک لیست‌های هر شیوه مطابق شیوه استناددهی مجلات برای هر مقاله تکمیل شد و اطلاعات مقالات وارد چک لیست‌ها گردید. در انتها اطلاعات کد شده کلیه مقالات به سیاهه آماری مربوطه منتقل گردید. بدین منظور اطلاعات موجود در هر چک لیست در یک پایگاه اطلاعاتی در نرم افزار EXCEL (نسخه ۲۰۰۳) که از قبل طراحی شده بود وارد گردید. در مقاله حاضر تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از فنون و روش‌های آمار توصیفی انجام شد. برای توصیف داده‌ها از روش‌های معمول در آمار توصیفی نظیر تهیه جدول فراوانی، استفاده شد.

نتایج پژوهش

۱- چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی- پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی مطابق با روش APA وجود دارد؟

نتایج جمع‌بندی وضعیت استناددهی به منابع مختلف در شیوه استناددهی APA در سه جدول زیر خلاصه شده است:

جدول ۱: توزیع فراوانی تعداد استنادها مقالات با شیوه استناددهی APA در مقالات مجلات مورد پژوهش

درصد فراوانی	فراوانی	تعداد استنادات
۷/۶	۲۰	تا ۱۰ استناد
۳۴/۴	۹۰	بین ۱۱ تا ۲۰ استناد
۲۸/۲	۷۴	بین ۲۱ تا ۳۰ استناد
۲۹/۸	۷۸	بیش از ۳۰ استناد
۱۰۰/۰	۲۶۲	مجموع

بررسی تعداد استنادات مقالات با شیوه استناددهی APA نشان می‌دهد که بیشترین مقالات مورد بررسی (۳۴/۴ درصد) بین ۱۱ تا ۲۰ مورد استناد داشته‌اند در حالیکه تنها ۷/۶ درصد آنها کمتر از ۱۰ مورد استناد در مقاله خود داشته‌اند. به عبارت دیگر جدول بالا به خوبی نشان می‌-

دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی با ۵۸ درصد به بیش از ۲۰ منبع اطلاعاتی ارجاع داده‌اند (جدول ۱).

جدول ۲: توزیع فراوانی میزان رعایت شیوه استناددهی APA در مقالات مجلات مورد پژوهش

درصد فراوانی	فراوانی	تعداد استنادات
۷/۶	۲۰	تا ۲۰ درصد رعایت
۴۳/۹	۱۱۵	بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت
۳۴/۴	۹۰	بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت
۸/۸	۲۳	بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت
۱/۵	۴	بیش از ۸۰ درصد رعایت
۳/۸	۱۰	نامعلوم
۱۰۰/۰	۲۶۲	مجموع

بررسی میزان رعایت اصول شیوه استناددهی APA در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی (۴۳/۹ درصد) بین ۲۱ تا ۴۰ درصد شیوه استناددهی را رعایت نموده‌اند در حالیکه تنها ۱/۵ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان رعایت ۳/۸ درصد استنادها نیز نامشخص می‌باشد. به عبارت دیگر جدول بالا به خوبی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی یعنی ۵۱/۵ درصد مقالات کمتر از ۴۰ درصد شاخص‌های استناددهی را رعایت نموده‌اند (جدول ۲).

جدول ۳: توزیع فراوانی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی APA در مقالات

درصد فراوانی	فراوانی	تعداد استنادات
۵۵/۷	۱۴۶	تا ۲۰ درصد رعایت
۳۶/۳	۹۵	بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت
۵/۳	۱۴	بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت
۰/۴	۱	بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت
۰/۰	۰	بیش از ۸۰ درصد رعایت
۲/۳	۶	نامعلوم
۱۰۰/۰	۲۶۲	مجموع

بررسی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی APA در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی (۹۲ درصد) کمتر از ۴۰ درصد خطا در شیوه استناددهی داشته‌اند در حالیکه تنها ۱/۵ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان خطای ۲/۳ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد (جدول ۳).

۲- چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی- پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی مطابق با روش MLA وجود دارد؟
نتایج جمع‌بندی وضعیت استناددهی به منابع مختلف در شیوه استناددهی MLA در سه جدول زیر خلاصه شده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی استنادات مقالات با شیوه استناددهی MLA در مقالات مجلات مورد پژوهش

تعداد استنادات	فراوانی	درصد فراوانی
تا ۱۰ استناد	۶	۹/۷
بین ۱۱ تا ۲۰ استناد	۱۳	۲۱/۰
بین ۲۱ تا ۳۰ استناد	۲۳	۳۷/۱
بیش از ۳۰ استناد	۲۰	۳۲/۳
مجموع	۶۲	۱۰۰/۰

بررسی تعداد استنادها مقالات با شیوه استناددهی MLA نشان می‌دهد که بیشترین مقالات مورد بررسی (۳۷/۱ درصد) بین ۲۱ تا ۳۰ مورد استناد داشته‌اند در حالیکه تنها ۹/۷ درصد آنها کمتر از ۱۰ مورد استناد در مقاله خود داشته‌اند. به عبارت دیگر جدول بالا به خوبی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی با ۶۹/۴ درصد به بیش از ۳۰ منبع اطلاعاتی استناد کرده‌اند (جدول ۴).

جدول ۵: توزیع فراوانی میزان رعایت شیوه استناددهی MLA در مقالات مجلات مورد پژوهش

تعداد استنادات	فراوانی	درصد فراوانی
تا ۲۰ درصد رعایت	۱	۱/۶
بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت	۱۵	۲۴/۲
بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت	۳۶	۵۸/۱
بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت	۸	۱۲/۹
بیش از ۸۰ درصد رعایت	۱	۱/۶
نامعلوم	۱	۱/۶
مجموع	۶۲	۱۰۰/۰

بررسی میزان رعایت اصول شیوه استناددهی MLA در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد

که اکثریت مقالات مورد بررسی (۵۸/۱ درصد) بین ۴۱ تا ۶۰ درصد شیوه استناددهی را رعایت نموده‌اند در حالیکه تنها ۱/۶ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان رعایت ۱/۶ درصد استنادها نیز نامشخص می‌باشد. به عبارت دیگر جدول بالا به خوبی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی ۵۸/۱ درصد مقالات بین ۴۱ تا ۶۰ درصد شاخص‌های استناددهی را رعایت نموده‌اند (جدول ۵).

جدول ۶: توزیع فراوانی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی MLA در مقالات مجلات

درصد فراوانی	فراوانی	تعداد استنادات
۳/۲	۲	تا ۲۰ درصد رعایت
۵۹/۷	۳۷	بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت
۳۰/۶	۱۹	بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت
۱/۶	۱	بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت
۰/۰	۰	بیش از ۸۰ درصد رعایت
۴/۸	۳	نامعلوم
۱۰۰/۰	۶۲	مجموع

بررسی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی MLA در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی با ۶۲/۹ درصد کمتر از ۴۰ درصد خطا در شیوه استناددهی داشته‌اند در حالیکه تنها ۱/۵ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان خطای ۲/۳ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد (جدول ۶).

۳- چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی- پژوهشی حوزه علوم انسانی مطابق با روش شیکاگو وجود دارد؟

نتایج جمع‌بندی وضعیت استناددهی به منابع مختلف در شیوه استناددهی شیکاگو در جداول ۷ لغایت ۹ خلاصه شده است.

جدول ۷: توزیع فراوانی تعداد استنادات مقالات با شیوه استناددهی شیکاگو در مقالات مجلات

درصد فراوانی	فراوانی	تعداد استنادات
۱۴/۳	۲	تا ۱۰ استناد
۳۵/۷	۵	بین ۱۱ تا ۲۰ استناد
۲۱/۴	۳	بین ۲۱ تا ۳۰ استناد
۲۸/۶	۴	بیش از ۳۰ استناد
۱۰۰/۰	۱۴	مجموع

بررسی تعداد استنادات مقالات با شیوه استناددهی شیکاگو نشان می‌دهد که بیشترین مقالات مورد بررسی (۳۵/۷ درصد) بین ۱۱ تا ۲۰ مورد استناد داشته‌اند. در حالیکه تنها ۱۴/۳ درصد آنها کمتر از ۱۰ مورد استناد در مقاله خود داشته‌اند. به عبارت دیگر جدول بالا به خوبی نشان می‌دهد که نیمی از مقالات مورد بررسی (۵۰ درصد) به بیش از ۲۰ منبع اطلاعاتی استناد کرده‌اند (جدول ۷).

جدول ۸: توزیع فراوانی میزان رعایت شیوه استناددهی شیکاگو در مقالات مجلات مورد پژوهش

تعداد استنادات	فراوانی	درصد فراوانی
تا ۲۰ درصد رعایت	۰	۰/۰
بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت	۶	۴۲/۹
بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت	۶	۴۲/۹
بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت	۲	۱۴/۳
بیش از ۸۰ درصد رعایت	۰	۰/۰
مجموع	۱۴	۱۰۰/۰

بررسی میزان رعایت اصول شیوه استناددهی شیکاگو در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی بین ۲۱ تا ۶۰ درصد شیوه استناددهی را رعایت نموده‌اند (جدول ۸).

جدول ۹: توزیع فراوانی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی شیکاگو در مقالات مجلات

تعداد استنادات	فراوانی	درصد فراوانی
تا ۲۰ درصد رعایت	۰	۰/۰
بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت	۱۲	۸۵/۷
بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت	۱	۷/۱
بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت	۰	۰/۰
بیش از ۸۰ درصد رعایت	۰	۰/۰
نامعلوم	۱	۷/۱
مجموع	۱۴	۱۰۰/۰

بررسی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی شیکاگو در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد که اکثریت مقالات مورد بررسی (۸۵/۷ درصد) بین ۲۱ تا ۴۰ درصد خطا در شیوه

استناددهی داشته‌اند. میزان خطای ۷/۱ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد (جدول ۹).

۴- چه میزان تطابق در منابع و مآخذ مقالات علمی - پژوهشی حوزه علوم انسانی مطابق با روش و نکوور وجود دارد؟

نتایج جمع‌بندی وضعیت استناددهی به منابع مختلف در شیوه استناددهی و نکوور در سه جدول زیر خلاصه شده است.

بررسی تعداد استنادات مقالات با شیوه استناددهی و نکوور نشان می‌دهد که بیشترین مقالات مورد بررسی (۳۷/۵ درصد) بین ۲۱ تا ۳۰ مورد استناد داشته‌اند در حالیکه ۱۲/۵ درصد آنها کمتر از ۱۰ مورد استناد را در مقاله خود داشته‌اند. به عبارت دیگر جدول ۱۱ به خوبی نشان می‌دهد که بیش از نیمی از مقالات مورد بررسی (۶۲/۵ درصد) به بیش از ۲۰ منبع اطلاعاتی استناد کرده‌اند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰: توزیع فراوانی تعداد استنادات مقالات با شیوه استناددهی و نکوور در مقالات مجلات

تعداد استنادات	فراوانی	درصد فراوانی
تا ۱۰ استناد	۲	۱۲/۵
بین ۱۱ تا ۲۰ استناد	۴	۲۵/۰
بین ۲۱ تا ۳۰ استناد	۶	۳۷/۵
بیش از ۳۰ استناد	۴	۲۵/۰
مجموع	۱۶	۱۰۰/۰

بررسی میزان رعایت اصول شیوه استناددهی و نکوور در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد که ۵۰ درصد مقالات مورد بررسی بین ۴۱ تا ۶۰ درصد و ۲۵ درصد مقالات بین ۶۱ تا ۸۰ درصد شیوه استناددهی را رعایت نموده‌اند. ۱۸/۸ درصد مقالات نیز بیش از ۸۰ درصد شاخص‌های استناددهی را رعایت نموده‌اند (جدول ۱۱).

جدول ۱۱: توزیع فراوانی میزان رعایت شیوه استناددهی و نکوور در مقالات مجلات مورد پژوهش

تعداد استنادات	فراوانی	درصد فراوانی
تا ۲۰ درصد رعایت	۰	۰/۰
بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت	۱	۶/۳
بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت	۸	۵۰/۰
بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت	۴	۲۵/۰
بیش از ۸۰ درصد رعایت	۳	۱۸/۸
مجموع	۱۶	۱۰۰/۰

جدول ۱۲: توزیع فراوانی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی و نکوور در مقالات مجلات

تعداد استنادات	فراوانی	درصد فراوانی
تا ۲۰ درصد رعایت	۳	۱۸/۸
بین ۲۱ تا ۴۰ درصد رعایت	۸	۵۰/۰
بین ۴۱ تا ۶۰ درصد رعایت	۲	۱۲/۵
بین ۶۱ تا ۸۰ درصد رعایت	۱	۶/۳
بیش از ۸۰ درصد رعایت	۰	۰/۰
نامعلوم	۲	۱۲/۵
مجموع	۱۶	۱۰۰/۰

بررسی نسبت خطای سجاوندی در شیوه استناددهی و نکوور در مقالات مورد بررسی نشان می‌دهد که نیمی از مقالات مورد بررسی بین ۲۱ تا ۴۰ درصد خطا در شیوه استناددهی داشته‌اند در حالیکه تنها ۶/۳ درصد مقالات بیش از ۶۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند (جدول ۱۲).

بحث و نتیجه گیری

نتایج بررسی نشان داد که اکثریت مقالات با ۴۵/۲ درصد توسط یک نویسنده نوشته شده بودند و اکثریت مقالات مورد بررسی از شیوه استناددهی APA، ۱۷/۵ درصد مجلات از شیوه استناددهی MLA، ۴/۵ درصد از شیوه استناددهی و نکوور و ۴ درصد از شیوه استناددهی شیکاگو استفاده نموده بودند. بررسی ساختار منابع و مآخذ مقالات مورد بررسی نشان داد که ۵۱/۷ درصد مقالات فقط از ساختار الفبایی، ۰/۶ درصد تنها از ساختار شماره گذاری و ۳۷/۹ درصد از دو ساختار الفبایی و شماره‌گذاری بطور همزمان استفاده می‌نمایند. ۹/۶ درصد مقالات نیز از توالی اسناد استفاده نموده و ۰/۳ درصد مقالات هم از ساختار خاصی استفاده نمی‌نمودند. در شیوه استناددهی APA ۳۴/۴ درصد مقالات ۱۱ تا ۲۰ مورد استناد داشته‌اند. از نظر میزان رعایت اصول ۴۳/۹ درصد مقالات بین ۲۱ تا ۴۰ درصد و ۱/۵ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان رعایت ۳/۸ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد. از نظر خطای سجاوندی نیز ۹۲ درصد مقالات کمتر از ۴۰ درصد خطا در شیوه استناددهی داشته‌اند. میزان خطای ۲/۳ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد. در شیوه استناددهی MLA بیشترین مقالات مورد بررسی بین ۲۱ تا ۳۰ مورد استناد داشته‌اند و ۹/۷ درصد آنها کمتر از ۱۰ مورد استناد داشته‌اند. از نظر میزان رعایت اصول ۵۸/۱ مقالات بین ۴۱

تا ۶۰ درصد و ۱/۶ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان رعایت ۱/۶ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد. از نظر خطای سجاوندی نیز ۶۲/۹ درصد مقالات کمتر از ۴۰ درصد خطا در شیوه استناددهی داشته‌اند و ۱/۵ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان خطای ۲/۳ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد در شیوه استناددهی شیکاگو ۳۵/۷ درصد مقالات بین ۱۱ تا ۲۰ مورد استناد داشته‌اند و ۱۴/۳ درصد آنها کمتر از ۱۰ مورد استناد داشته‌اند. از نظر میزان رعایت اصول ۸۵/۸ درصد مقالات بین ۲۱ تا ۶۰ درصد شیوه استناددهی را رعایت نموده‌اند. از نظر خطای سجاوندی ۸۵/۷ درصد مقالات بین ۲۱ تا ۴۰ درصد خطا در شیوه استناددهی داشته‌اند و ۱/۵ درصد مقالات بیش از ۸۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند. میزان خطای ۷/۱ درصد استنادات نیز نامشخص می‌باشد. در شیوه استناددهی ونکوور ۳۷/۵ درصد مقالات بین ۲۱ تا ۳۰ مورد استناد داشته‌اند و ۱۲/۵ درصد آنها کمتر از ۱۰ مورد استناد داشته‌اند. از نظر میزان رعایت اصول ۵۰ درصد مقالات بین ۴۱ تا ۶۰ درصد و ۲۵ درصد مقالات بین ۶۱ تا ۸۰ درصد شیوه استناددهی را رعایت نموده‌اند. ۱۸/۸ درصد مقالات نیز بیش از ۸۰ درصد شاخص‌های استناددهی را رعایت نموده‌اند. از نظر نسبت خطای سجاوندی نیمی از مقالات مورد بررسی بین ۲۱ تا ۴۰ درصد خطا در شیوه استناددهی داشته‌اند و ۶/۳ درصد مقالات بیش از ۶۰ درصد اصول استناددهی را رعایت نموده‌اند.

نتایج نشان می‌دهد که در مجلات حوزه علوم انسانی روش استناددهی APA بیشترین میزان استفاده را دارد در حالیکه روش استناددهی ونکوور بیش از سایر روش‌های استناددهی رعایت می‌شود. همچنین ناشرین بخش خصوصی شاخص‌های استناددهی را نسبت به ناشرین دولتی بهتر رعایت می‌کنند. مجلات حوزه‌های موضوعی فقه و اصول، اقتصاد و کتابداری و اطلاع‌رسانی بیش از سایر حوزه‌ها، روش‌های استناددهی بین‌المللی را رعایت می‌کنند و مجلات حوزه تربیت بدنی به میزان کمتری رعایت شیوه استناددهی را نموده‌اند. بنابراین، به نظر می‌آید میزان رعایت روش‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مقالات مجلات علمی- پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی با یکدیگر دارای تفاوت معنادار هستند.

برای آزمون این فرضیه از آزمون ناپارامتری کروسکال والیس استفاده شد. یافته‌های تحلیلی پژوهش نشان می‌دهد که چون سطح معناداری آزمون ۰/۰۰ از ۰/۰۵ کوچکتر است لذا فرض صفر مبنی بر یکسان بودن میزان رعایت شیوه‌های استناددهی بین‌المللی در تنظیم منابع و مآخذ مورد استفاده مجلات حوزه علوم انسانی با اطمینان بالای ۹۵ درصد رد می‌شود و در

نتیجه فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه تفاوت معناداری در میزان رعایت شیوه‌های استناددهی وجود دارد، تأیید می‌شود. از طرفی چون روش استناددهی و نکوور بیشترین میزان نسبت رعایت را با میانگین رتبه ۲۷۵/۱۳ نسبت به سایرین کسب نموده است لذا می‌توان نتیجه گرفت که در مجلات حوزه علوم انسانی اصول و قواعد روش استناددهی و نکوور بیش از سایر روش‌های استناددهی رعایت می‌شود.

در پژوهشی که سفیدگر انجام داده است در بین روش‌های استناددهی که بررسی کرده یک مورد جای تأمل دارد و آن این است که شیوه‌نامه حری را با شیوه‌های استناددهی بین‌المللی مقایسه کرده است. حال آنکه شیوه‌نامه حری یک شیوه استناددهی موضوعی در یک حوزه خاص است که فقط در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و فقط در ایران رواج دارد و در مقام مقایسه آزمودنی‌ها با چند معیار باید آن معیارها با هم سنخیت داشته باشند. دوم در پژوهش شاهبداغی نیز جامعه آماری مورد پژوهش با جامعه آماری پژوهش حاضر قابل قیاس نیست. شاهبداغی در سال ۱۳۸۰ جامعه آماری که انتخاب کرده کلیه مجلات علمی- پژوهشی مورد تأیید وزارت‌های علوم، تحقیقات و فناوری و علوم پزشکی می‌باشد که تعداد آن برابر ۹۹ عنوان نشریه است. در حالی که در پژوهش حاضر جامعه آماری کلیه مجلات علمی- پژوهشی فارسی حوزه علوم انسانی در سال ۱۳۸۶ می‌باشد که تعداد آن برابر ۱۱۴ عنوان مجله است که با احتساب بعضی محدودیت‌ها ۹۶ عنوان مجله مورد بررسی قرار گرفت. این خود نشان دهنده پیشرفت علمی کشور و افزایش میزان علاقه به مطالعه در حوزه‌های علمی است.

یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر این است که در مجلات حوزه علوم انسانی روش استناددهی و نکوور بیش از سایر روش‌های استناددهی رعایت می‌شود. به عبارتی، دقت بیشتری در به‌کارگیری اصول آن می‌شود در حالی که تعداد بیشتری از مجلات از شیوه استناددهی APA استفاده می‌کنند. اما در پژوهش شاهبداغی بیشتر نشریات از شیوه استناددهی درون متنی ان. ال. ام و نکوور را استفاده می‌کردند. در پژوهش حاضر، شیوه APA دارای بالاترین میزان خطا است و در پژوهش سفیدگر نیز شیوه APA بیشترین میزان خطا را دارد. البته سفیدگر شیوه‌ها را از لحاظ تعداد و میزان خطاها با هم مقایسه کرده اما در پژوهش حاضر شیوه‌های استناددهی از لحاظ میزان رعایت اصول و قواعد با هم سنجیده شده‌اند.

پیشنهادات

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادات ذیل ارائه می‌شود که به نظر می‌رسد توجه به آنها بتواند به میزان قابل‌اعتنایی از ضعف‌ها و کاستی‌های موجود بکاهد.

۱. توجه به ارائه و کیفیت دستورالعمل‌های استناد در راهنمای نگارش مجلات علمی به عنوان یکی از معیارهای اعطای درجه اعتبار علمی به مجلات پژوهشی توسط سازمان‌های ذیربط بویژه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بطوری که دستورالعمل استناد در راهنمای نگارش مجلات را جزو شرایط ضروری و لازم الاجرا جهت انتشار مجلات بویژه مجلات علمی- پژوهشی خود قرار دهند هرچند که در آئین‌نامه تعیین اعتبار مجلات علمی کشور مصوب ۱۳۸۶/۱۲/۱ دبیرخانه کمیسیون بررسی مجلات علمی کشور داشتن راهنمای تهیه و تنظیم مقالات را (بند ۳-۷ قالب نشریه) یکی از شرایط اصلی دریافت مجوز می‌شمارد. بهتر آن است که برای هر یک از حوزه‌های علمی شیوه متناسب با آن مطابق استانداردهای بین‌المللی برگزیده شود. بعنوان مثال شیوه APA برای حوزه علوم انسانی و یا شیوه ونکوور برای حوزه پزشکی که نویسندگان مقالات نیز سردرگم شیوه‌های متفاوت هر کدام از مجلات با سبک و سیاق خودشان نشوند.
۲. جهت همگون‌سازی نظام‌های استناد مقالات مجلات علمی، به‌ویژه در یک حوزه موضوعی، از سردبیر و داوران مقالات خواسته می‌شود بر روی مسأله استناددهی سخت‌گیری بیشتری نمایند و دستورالعمل‌های استناد را مطابق استانداردهای بین‌المللی، سازگار با زبان فارسی، و براساس مقتضیات رشته‌ای برای هر حوزه علمی تدوین و سیاست ویراستاری مجلات تحت پوشش خود را ملزم به پیروی از آن کنند.
۳. با توجه به اینکه از یک سو، عدم جامعیت در ارائه قواعد در دستورالعمل استناد مجلات می‌تواند در مسیر استناد صحیح و اصولی در مقالات این مجلات اختلال ایجاد کند، و از سوی دیگر ارائه کامل قواعد در هر شماره از نشریه حجم قابل توجهی از فضای نشریه را می‌طلبد، پیشنهاد می‌شود با توجه به پیشرفت‌های اخیر که هرکدام از مجلات دارای وب سایت تخصصی هستند در بخشی که با عنوان راهنمای تهیه مقالات می‌باشد قسمتی را به توضیح شیوه استناددهی خود همراه با نمونه و مثال ارائه دهند.

فهرست منابع

- حرّی، عباس (۱۳۸۱). *آیین نگارش علمی*. تهران: هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، دبیرخانه. شاه‌بداغی، اعظم (۱۳۸۲). ارزیابی شیوه‌نامه‌های استناد در مجلات معتبر دانشگاه تهران. *مجله کتابداری*، ۳۷(۴۰)، ۱-۲۳.
- حقیقی، محمود (۱۳۸۱). کاربرد استناد در نگارش‌های علمی. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۲(۳۲)، ۲۱۵-۲۳۲.
- داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۴). جایگاه استناد در فعالیت‌های علمی. *فصلنامه کتاب*، ۶۳، ۸۷-۹۶.
- رحمانی زاده دهکردی، حمیدرضا (۱۳۸۴). درباره ضرورت یکسان‌سازی رفرنس‌نویسی در علوم انسانی. *پژوهشنامه علوم سیاسی*، ۱: ۱۷۴-۱۴۳. بازیابی: ۲ خرداد ۱۳۸۸ از:

http://www.sid.ir/fa/VEWSSID/J_pdf/73513840106.pdf

سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین (۱۳۷۹). *دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*. تهران: فرهنگ معاصر. سینایی، علی (۱۳۷۶). *مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها*. ج ۱: انتخاب مواد کتابخانه‌ای. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت). شاهبداغی، اعظم (۱۳۸۲). *مطالعه وضعیت اسناد در مجلات مورد تأیید وزارت علوم تحقیقات و فناوری و کمیسیون مجلات علوم پزشکی کشور در سال ۱۳۸۰*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران. عبدالمجید، امیرحسین (۱۳۸۶). *تحلیل استنادی: تعاریف و کاربردها*. فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، ۲۲(۳): ۷۳-۸۸. بازیابی: ۲ اردیبهشت ۱۳۸۸ از:

http://www.irandoc.ac.ir/etela-art/22/abdolmajid_abs.htm

فرهانی منفرد، مهدی (۱۳۸۶). *شیوه‌نامه ایران: گامی بلند در رسیدن به نظام استاندارد ارجاعات و اسنادات*. بازیابی ۲ اردیبهشت ۱۳۸۸ از: <http://najva.kateban.com/entry1102.html>

کربلا آقائی کامران، معصومه (۱۳۷۵). *مطالعه میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی ایزو (ISO) در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در سالهای ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۴*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

گارفیلد، یوجین (۱۳۷۶). *چگونه اسناد کنیم*. ترجمه عبدالحسین فرج پهلوی. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۳(۱ و ۲)، ۱۲۵-۱۴۱.

گیلوری، عباس (۱۳۷۴). *بررسی میزان همخوانی مجله‌های فارسی با استانداردهای ایزو (ISO)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران. مختاری، حیدر (۱۳۸۲). *انطباق چکیده مقاله‌های مجلات دانشگاه‌های علوم پزشکی با دستورالعمل گروه ونکوور و ایزو ۲۱۴*. فصلنامه کتاب، ۵۷ (بهار)، ۴۲-۵۲.

مرادی، محمود (۱۳۸۰). *مطالعه میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی " ایزو " در گزارش‌های دولتی فارسی ایران از سال ۱۳۷۵-۱۳۷۷*. فصلنامه کتاب، ۵۰ (تابستان)، ۵۲-۶۳.

مقصودی دریه، رویا (۱۳۷۸). *بررسی استنادی و تطبیقی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شیراز در سالهای ۱۳۷۶-۱۳۷۲*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

American Psychological Association. (2003). *Electronic References*. Retrieved Jan. 20, 2009, from <http://www.apastyle.org/elecref.html>.

The University of Wisconsin-Madison Writing Center (2004). *Writers Handbook: Documentation Styles*. Retrieved Dec. 23, 2008, from <http://www.wisc.edu/writing/Handbook/documentation.html>.